

ภาคผนวก

ภาคผนวก 1

บทเรียนโมดูลกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ
ด้านงานประดิษฐ์และงานช่าง
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
เรื่องงานสาน

งานฐาน

หลักสูตร

หลักสูตรประถมศึกษาฉบับพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ได้จัดเนื้อหาสาระ ให้ผู้เรียนได้เรียนเป็นกลุ่มประสบการณ์ กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ โดยมีจุดประสงค์ที่สำคัญคือ ฝึกให้ผู้เรียนทำงานเป็น โดยมีความรู้และทักษะในการทำงาน ซึ่งทักษะดังกล่าวได้แก่ ทักษะในการใช้ฝีมือและเครื่องมือ ทักษะกระบวนการทำงาน นอกจากนี้รักและเห็นคุณค่าของการทำงาน และมีเจตคติที่ดีต่อการทำงาน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ตลอดจนสร้างเสริมปลูกฝังนิสัยและค่านิยมในการทำงาน

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

1. สามารถออกแบบงานที่ประดิษฐ์ได้อย่างเหมาะสม
2. สามารถใช้และเก็บเครื่องมือเครื่องใช้ได้อย่างถูกต้อง
3. สามารถนำวัสดุหรือเศษวัสดุมาสานเป็นลายทำของใช้ของเล่นและของตกแต่งได้
4. สามารถประดิษฐ์ได้เรียบร้อยและสวยงามสามารถอธิบายขั้นตอนการประดิษฐ์ได้
5. สามารถอธิบายขั้นตอนการผลิตได้
6. สามารถประเมินผล และเปรียบเทียบผลงานกับผู้อื่นได้

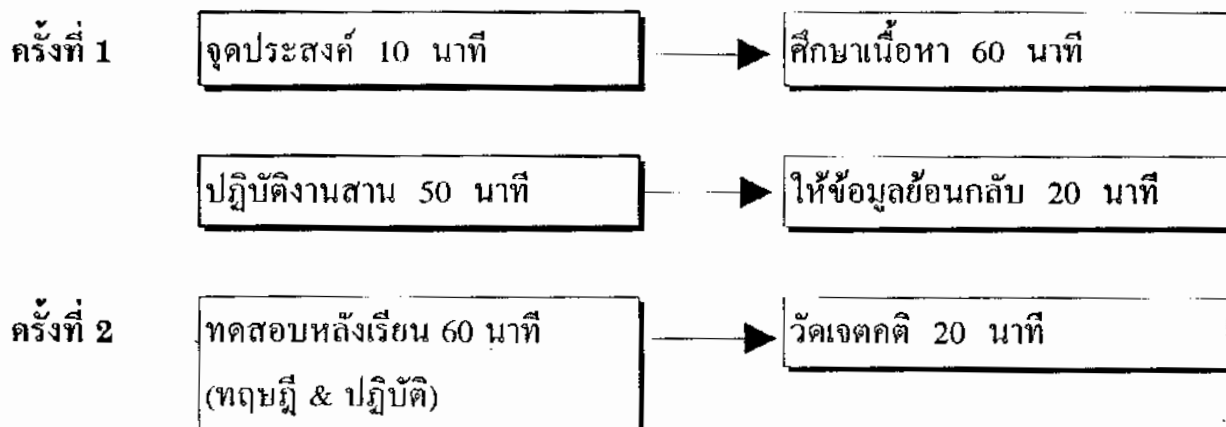
คำชี้แจงสำหรับผู้เรียน

บทเรียนที่นักเรียนจะได้เรียนนี้เรียกว่า "บทเรียนโมดูล" เป็นบทเรียนที่สร้างขึ้นเพื่อให้ นักเรียนสามารถเรียนได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องอาศัยครูช่วยสอน หรืออาจซักถามครูได้บ้าง บทเรียนโมดูลนี้ช่วยให้นักเรียนรู้จักศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง

1. บทเรียนโมดูลนี้เขียนขึ้นตามเนื้อหาวิชากลุ่มการทำงาน และพื้นฐานอาชีพ ด้านงานประดิษฐ์และงานช่าง เรื่องงานสานของชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
2. กิจกรรมในบทเรียน โมดูลนี้ ต้องเรียนไปตามขั้นตอนดังนี้
  - 2.1 ศึกษาเนื้อหาจากบทเรียน โมดูลที่ครูแจกให้ โดยทำความเข้าใจรวมทั้งวิธีการสานลายขัดลายสอง และลายสามก่อนลงมือปฏิบัติ ใช้เวลา 60 นาที
  - 2.2 กิจกรรมปฏิบัติ ให้นักเรียนปฏิบัติลายพื้นฐาน ลายสองโดยประดิษฐ์เป็นที่รองแก้ว ใช้เวลา 50 นาที
  - 2.3 ทำแบบทดสอบหลังเรียนที่ครูแจกให้เพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนใช้เวลา 60 นาที

3. อุปกรณ์ใช้ในการปฏิบัติเช่น กรรไกร เข็ม ให้นักเรียนเตรียมมา ส่วนวัสดุที่ใช้สานให้นักเรียนเลือกวัสดุเองตามความเหมาะสม
4. เมื่อทำแบบทดสอบหลังเรียนแล้ว ครูให้ข้อมูลย้อนกลับแก่นักเรียนโดยวิธีใช้เทปบันทึกเสียงพูดปากเปล่า และเขียนบันทึกลงในแบบสังเกตการปฏิบัติงานสาน ใช้เวลา 20 นาที
5. ให้นักเรียนทำแบบวัดเจตคติ ใช้เวลา 20 นาที

กิจกรรมในบทเรียนโมดูล

งานสาน

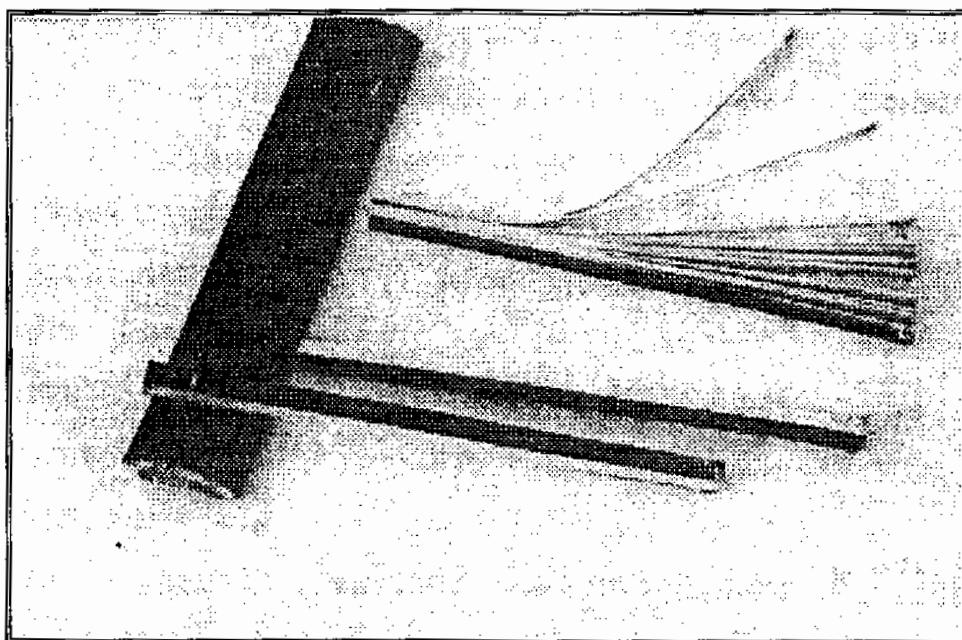
ในการที่จะเรียนงานสานนั้นจะต้องเข้าใจและทราบแหล่งที่มาของงานสานก่อนมนุษย์ได้คิดวิธีการต่าง ๆ ขึ้นเพื่อใช้สร้างเครื่องมือ เครื่องใช้ ในชีวิตประจำวันด้วยวิธีการสอดขัดและสานกันของวัสดุที่เป็นเส้นโดยสร้างรูปทรงของสิ่งประดิษฐ์ขึ้น ตามความประสงค์ของการใช้สอย เรียกว่า "จักสาน" ซึ่งเป็นคำที่เรียกตามวิธีการที่ทำให้เกิดเครื่องจักสานขึ้นนั่นเอง เพราะจะต้องผ่านกระบวนการที่ประกอบขึ้นด้วย การจัก การสาน และการถัก

ความหมาย การจัก การสาน และการถัก

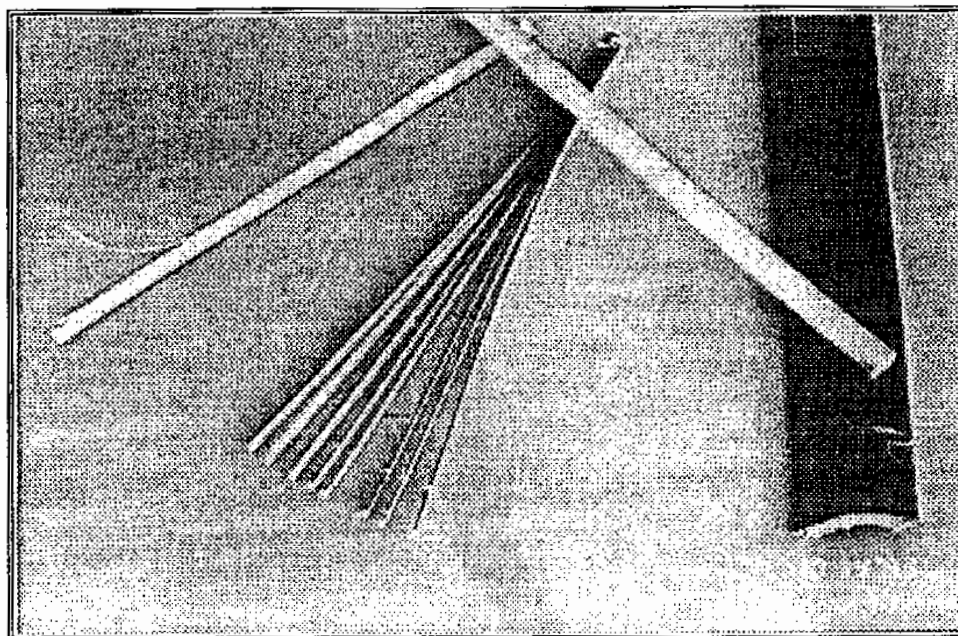
การจัก คือการนำวัสดุทำเป็นเส้นหรือเป็นริ้ว เพื่อความสะดวกในการสานการจักถือได้ว่าเป็นขั้นตอนของการเตรียมวัสดุ ในการทำเครื่องจักสานขั้นแรก ซึ่งลักษณะของการจักโดยทั่วไปขึ้นอยู่กับลักษณะของวัสดุแต่ละชนิด ซึ่งวัสดุที่นำมาจักให้เป็นเส้น เป็นริ้วนั้น เช่น ไม้ไผ่ หวาย มักเรียกว่า ดอก

การจัดดอกไม้ไผ่ทั่วไปจะแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การจักดอกตามแนวไม้ไผ่ โดยมีผิวไม้เป็นส่วนแบน เรียกว่า ดอกพื้น

2. การจัดโดยมีผิวไม้เป็นส่วนดอก เรียกว่า ดอกตะแคง

การจัดดอกเป็นงานขั้นแรกที่สำคัญในการทำเครื่องจักสาน และเป็นขั้นตอนที่สำคัญมาก

การสาน คือการนำวัสดุมาขัดกันให้เป็นรูปร่างต่าง ๆ โดยการ "ยก" "ข่ม" สลับกันไป ตามลายลักษณะที่ต้องการการสานเป็นขั้นตอนที่สำคัญของการทำเครื่องจักสานถัดจากการจักซึ่งเป็นการเตรียมวัสดุการสานนั้นถือได้ว่าเป็นกระบวนการทางความคิดสร้างสรรค์ของ มนุษย์ ที่นำ วัสดุธรรมชาติมาทำประโยชน์ โดยใช้ความคิดและฝีมือเป็นหลัก

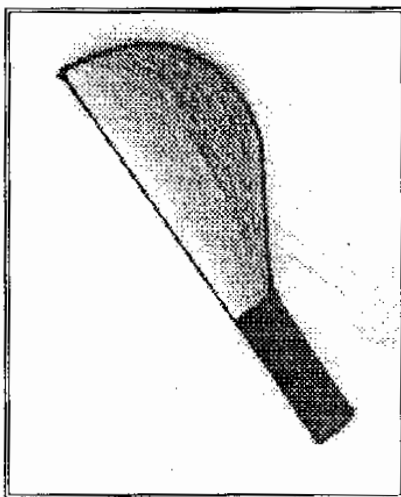
การสานจำเป็นต้องเลือกวัสดุที่มีลักษณะเป็นเส้น มีความเหนียว อ่อนตัวได้ดี เช่น เส้นพลาสติก เส้นหนัง ไบลน ไบมะพร้าว จูด กก ผักตบชวา เป็นต้น สำหรับในพืชแห้งกรอบ ไม่ควรนำมาสานเพราะจะหักเสียหายได้ง่าย ควรใช้ผ้าชุบน้ำหมาด ๆ คลุมทิ้งไว้ เพื่อให้ใบพืชชื้นอ่อนตัวได้ดีก่อนนำมาสาน เส้นวัสดุที่ใช้สานเรียกว่า "เส้นดอก" เส้นดอกแต่ละเส้น ควรมีขนาดและความยาวเท่ากันเพื่อความสะดวกในการสาน และได้ผลงานที่สวยงาม บางครั้งเส้นดอกทำจากไม้ไผ่เราเรียกว่า "ดอกไม้ไผ่"

การตัก คือ การนำวัสดุเป็นเส้นอ่อน ๆ มีความยาวสมควรเพื่อใช้ถักยึดโครงสร้างภายนอกให้ติดกับผนังของเครื่องจักสานซึ่งเป็นกระบวนการประกอบที่ช่วยให้การทำเครื่องจักสาน

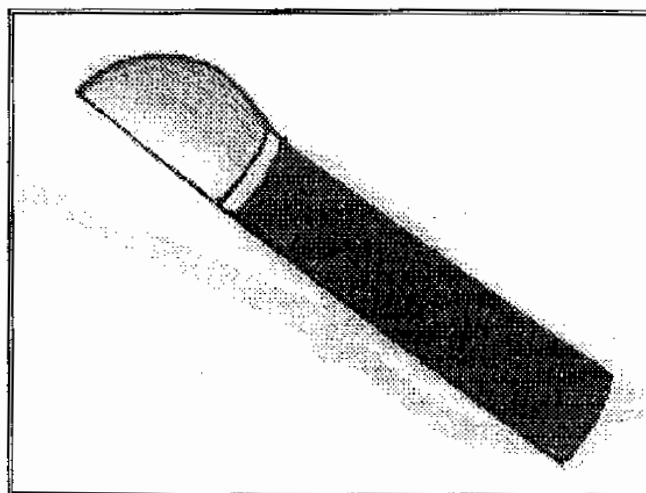
สมบูรณ์ เช่น การถักขอบของภาชนะจักสานไม้ไผ่ การถักหูภาชนะ หรือการถักโครงการต่าง ๆ ของภาชนะ การถักแบบนี้บางครั้งเรียกว่า "การผูกก็ได้"

เครื่องมือที่ใช้ในการทำจักสาน มี 3 ชนิด คือ

1. มีด เป็นเครื่องมือสำหรับแปรรูปวัสดุธรรมชาติเป็นวัสดุสำหรับจักสาน
  - 1.1 มีดสำหรับใช้ฟันหรือผ่าไม้ไผ่ มีดชนิดนี้จะใช้ในการทำเครื่องจักสานขั้นตอนแรก คือ เริ่มตัดไม้ไผ่ หรือหาวมาจากป่า

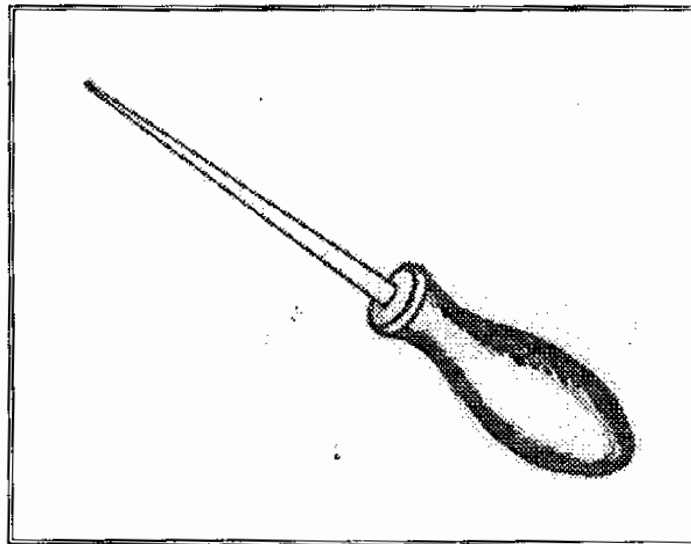

1.2 มีดดอก มีดชนิดนี้มีประโยชน์ใช้สอยตามชื่อเรียก คือ เป็นมีดสำหรับใช้จักดอกไม้รูปลักษณะเรียวยาวแหลม ปลายและด้ามงอน ส่วนมากตัวมีดจะสั้นกว่าด้าม

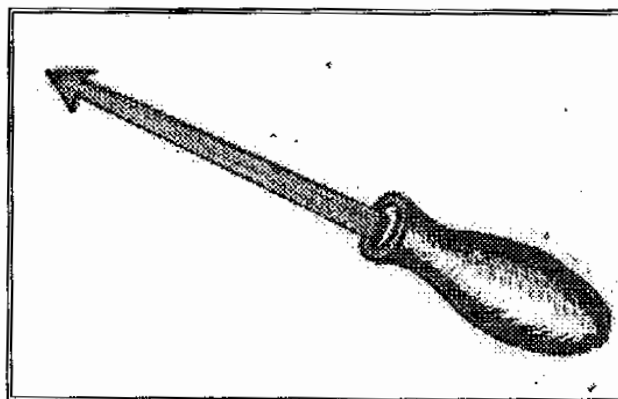

2. เหล็กหมาด เป็นเหล็กปลายแหลมสำหรับใช้เจาะ ฝัง และ มีอยู่ 2 ชนิด คือ

2.1 เหล็กหมาดปลายแหลม ใช้สำหรับ ไข และ เป็นเหล็กปลายแหลมคล้าย เข็ม ยาวประมาณ 3 นิ้ว มีด้ามกลมทำด้วยไม้ ใช้สำหรับร้อยหวายในการถักขอบหรือผูกโครงสร้าง ของเครื่องจักสาน

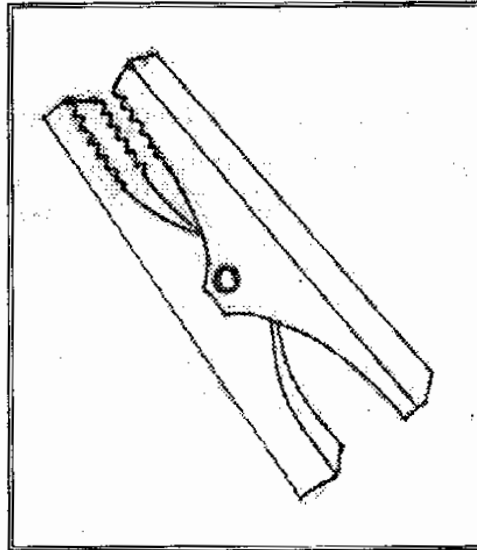

2.2 เหล็กหมาดปลายแบนหรือปลายhookเป็นเหล็กแหลมปลายแบนคล้ายปลายตุ๊กศร หรือใบhook มีด้ามกลม ยาวประมาณ 4 - 5 นิ้ว เหล็กหมาดนี้ใช้สำหรับเจาะขอบไม้ไผ่หรือ หวาย หรือวัสดุอื่น ๆ ที่ใช้เป็นส่วนประกอบของเครื่องจักสาน เหล็กหมาดชนิดนี้จะใช้เจาะโดย ใช้นิ้วมือป้อนด้ามให้ปลายเหล็กหมุน เจาะลงไปในวัสดุ

3. คีมไม้ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่มีลักษณะคล้ายคีมทั่วไป คือ มีส่วนปากสำหรับหนีบ มีด้ามจับ คีมนี้มักทำด้วยไม้เนื้อแข็งและเหนียว คีมชนิดนี้จะใช้หนีบขอบปากของเครื่องจักสาน เวลา ผูกขอบ หรือเข้าขอบ

เครื่องมือเครื่องใช้ทั้ง 3 ชนิดนี้ เป็นเครื่องมือที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง สำหรับการทำเครื่องจักสาน โดยเฉพาะเครื่องจักสานไม้ไผ่ และหวาย จะขาดเสียไม่ได้

ลักษณะของการสร้างลวดลาย แบ่งออกเป็นแบบต่าง ๆ ดังนี้

1. ลายขัด
2. ลายทแยง
3. ลายขด
4. ลายอิสระ

ในที่นี้จะเรียนเฉพาะลายขัด เพราะเป็นลายขั้นพื้นฐาน

ลายขัด

ถือได้ว่าเป็นลายพื้นฐานของงานจักสาน ลักษณะของลายขัด เป็นการสร้างแรงยึดระหว่างกันของตอก หรือวัสดุอื่น ๆ ด้วยการขัดเป็นมุมฉากระหว่างแนวตั้งหรือเส้นตั้งกับแนวนอนหรือเส้นนอน อาจจะขัดกันให้เกิดช่องว่างระหว่างเส้นตอก เป็นตาสี่เหลี่ยม เล็กใหญ่ อย่างไม่รู้ก็ได้

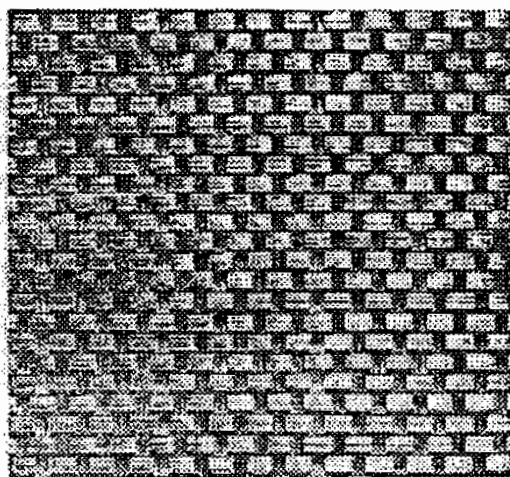
ลายซัดได้วิวัฒนาการซัดกันระหว่างเส้นตอกแนวตั้งและแนวนอนอย่างละเส้นมาเป็น การใช้เส้นตอกแนวละหลาย ๆ เส้นซัดสลับกันทำให้เกิดลายใหม่ ๆ ขึ้น หรืออาจจะสอดทแยง เข้าไประหว่างเส้นตั้งและเส้นนอนก็ได้ลายใหม่เช่นกันหรือจะได้ลายซัดกันในลักษณะแนวทแยง มีช่องว่างเป็นรูปข้าวหลามตัดก็ได้ หรืออาจเพิ่มเส้นตอกด้วยการยก และข่ม สลับกันไปเช่น ลายสอง และลายสาม จะทำให้ได้ลายซัดที่ละเอียดยิ่งขึ้นและมีลวดลายที่ปรากฏบนผิวแปลก ออกไปด้วย ถ้าพิจารณาแล้วจะเห็นว่า "ลายซัด" เป็นแม่แบบของลายสานทั้งปวง ซึ่งมีอยู่ใน งานจักสานของชนิดต่าง ๆ ทั่วไป และเป็นลายที่วิวัฒนาการขึ้นมาเป็นลายต่าง ๆ ตามความ ต้องการด้านประโยชน์ใช้สอยได้มากมายตั้งแต่ลายซัดธรรมดา ด้วยการยกเส้นหนึ่งสอดซัดเข้าไป เส้นหนึ่งมาจนถึงยกสองเส้น ข่มสองเส้น ซึ่งเรียกว่า ลายสอง ยกสามเส้น ข่มสามเส้น เรียกว่า ลายสาม เรื่อยไปจนถึงการสานแบบยกตอกเป็นลวดลายต่าง ๆ

ลายซัดที่วิวัฒนาการไปมากของไทย คือ "ลายผีบ้า" หรือ "ลายกระดิ่งผัดข้าว" เป็นลายที่มีสานกันเกือบทุกภาค และมักเรียกตรงกันว่า "ลายบ้า" หรือ "ลายผีบ้า" ซึ่งเป็นเพราะลายที่สาน ยากนั่นเอง

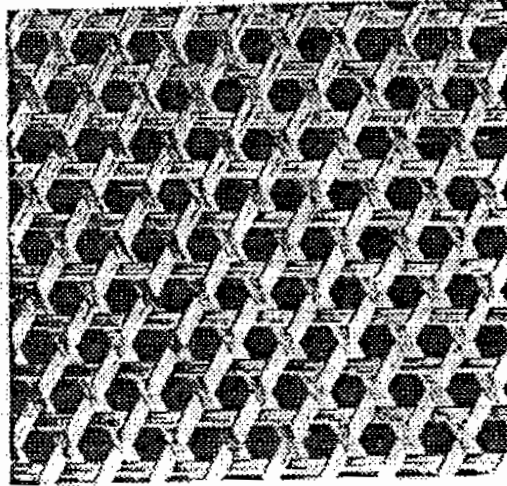
ลายซัดที่เรียกว่า "ลายหนึ่ง" เป็นลายที่ใช้ประโยชน์ได้มาก เพราะสามารถสานให้เกิด ดาดี ดาห่างอย่างไรก็ได้ ตั้งแต่สานเป็นดาห่าง สำหรับทำรั้วบ้าน ผ่าบ้าน เล้าไก่ ไปจนถึงสาน ดิดกันเป็นดาดี ๆ ใช้เป็นภาชนะต่าง ๆ เช่น ตะข้อง ตะกร้า กระบุง ส่วนลายที่ละเอียดขึ้นไปอีก เช่น ลายสอง ลายสาม ซึ่งเป็นลายที่ต้องการความสวยงาม จึงมักใช้สานสิ่งที่ต้องการความ สวยงามของลวดลาย เช่น ทำลายเลื้อ ผ่าบ้าน เป็นต้น

ลักษณะของการสาน โดยทั่วไปจำแนกได้ดังนี้

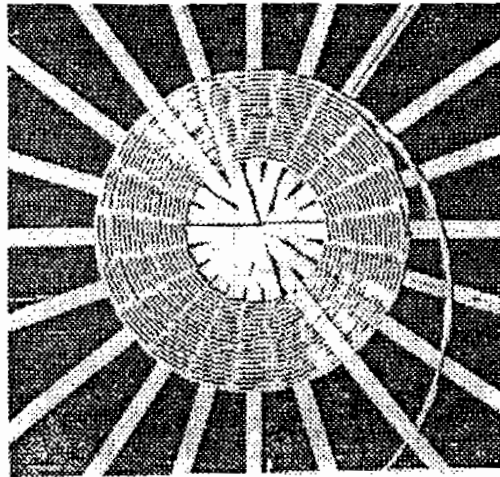
1. การสานด้วยวิธีการสอดซัดกัน

2. การสานด้วยการสอดขัดกันด้วยเส้นทแยง

3. การสานด้วยวิธีขัดเป็นวง

จากลักษณะของการสานประเภทใหญ่ ๆ ทั้ง 3 ชนิดนี้เป็นวิวัฒนาการของการสานลวดลายเพื่อให้เกิดประโยชน์เหมาะสมกับชนิดและรูปทรง

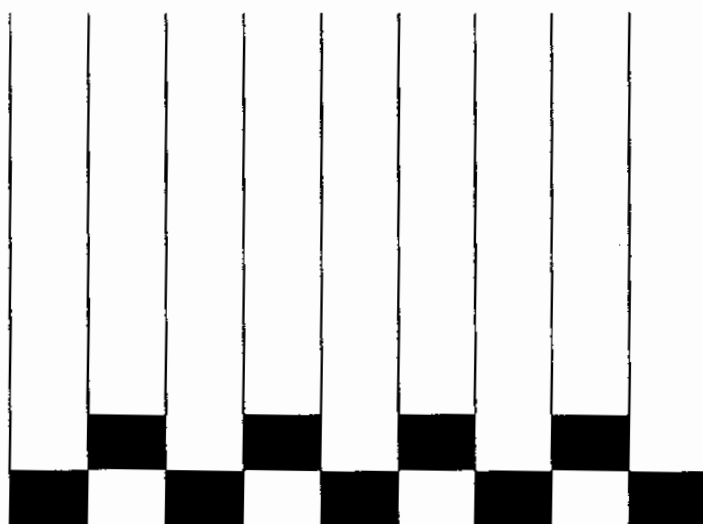
วิธีการสานลายขัดหรือลายหนึ่ง

นำเส้นนอน มาสานลายหนึ่ง ดังนี้

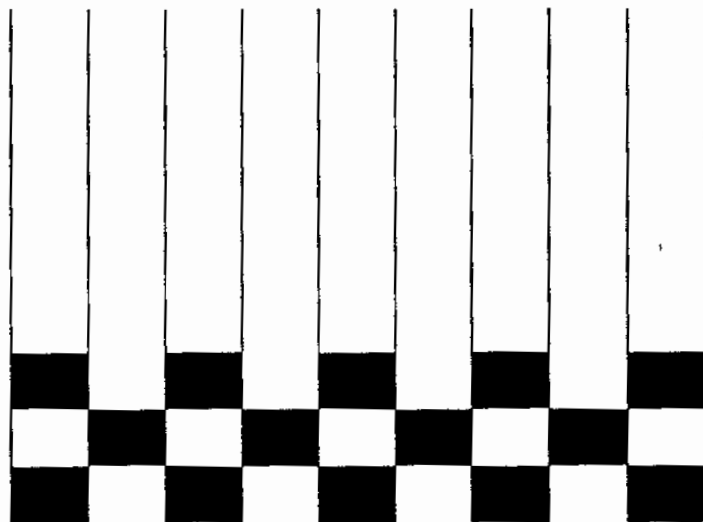
แถวที่ 1 ช่ม 1 ยก 1 ช่ม 1 ยก 1 ช่ม 1 ยก 1 ช่ม 1 ยก 1

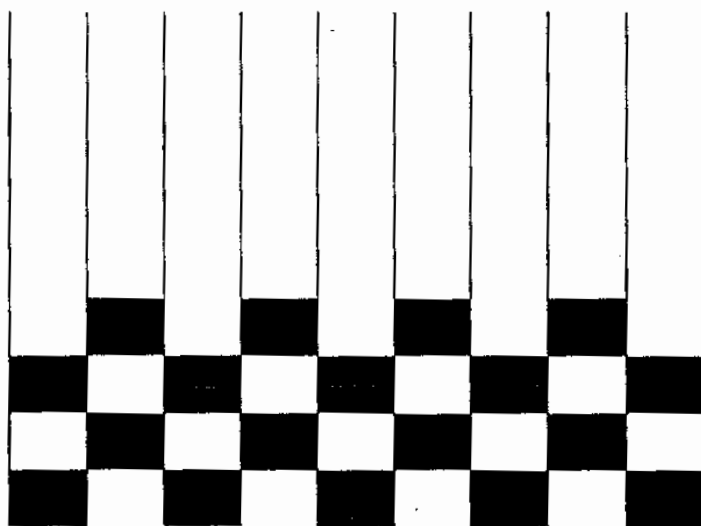
แถวที่ 2 ยก 1 ช่ม 1 ยก 1 ช่ม 1 ยก 1 ช่ม 1 ยก 1 ช่ม 1

แถวที่ 3   ข่ม 1   ยก 1   ข่ม 1   ยก 1   ข่ม 1   ยก 1   ข่ม 1   ยก 1

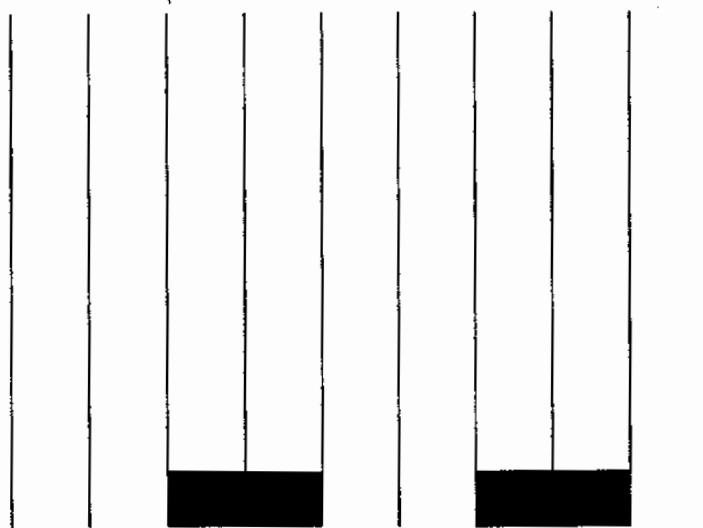

แถวที่ 4   ยก 1   ข่ม 1   ยก 1   ข่ม 1   ยก 1   ข่ม 1   ยก 1   ข่ม 1

วิธีการสานลายสอง
นำเส้นนอนมาสานลายสองดังนี้

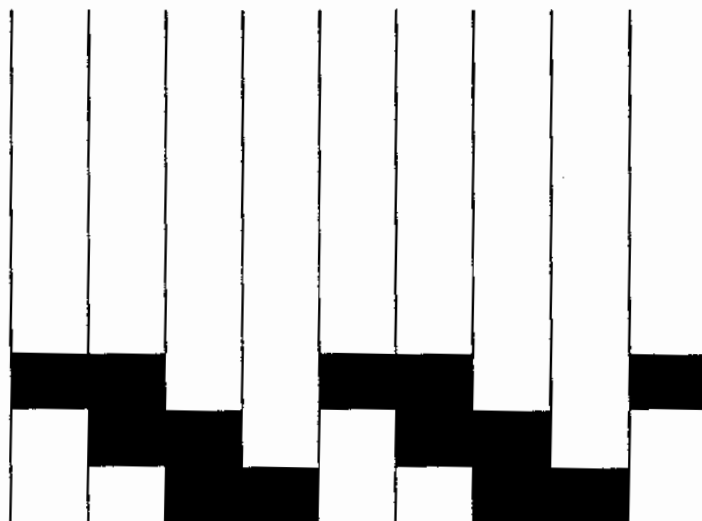
แถวที่ 1 ยก 2 ช่ม 2 ยก 2 ช่ม 2 ยก 2 ช่ม 2 ยก 2 ช่ม 1

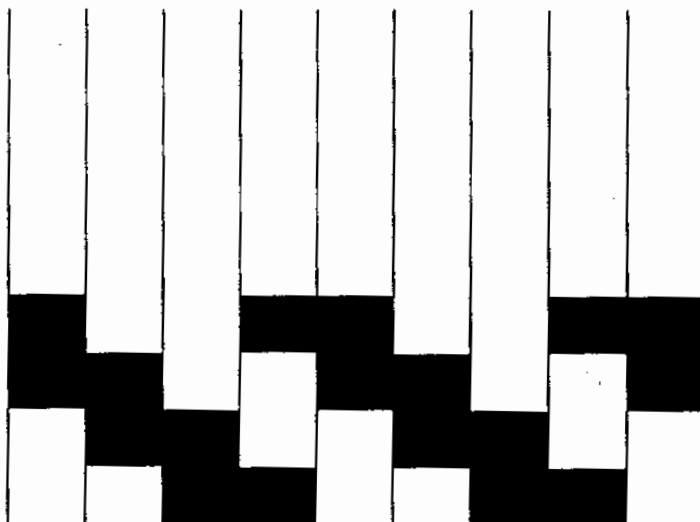
แถวที่ 2 ยก 1 ช่ม 2 ยก 2 ช่ม 2 ยก 2 ช่ม 2

แถวที่ 3 ช่ม 2 ยก 2 ช่ม 2 ยก 2 ช่ม 2 ยก 1

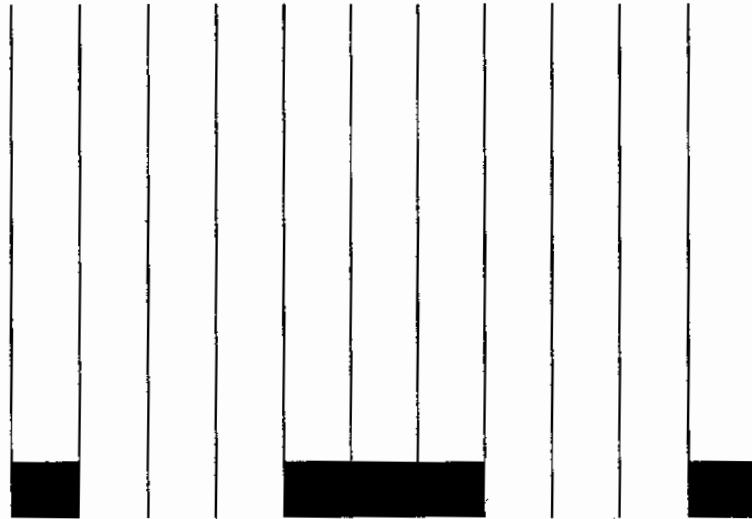

แถวที่ 4 ช่ม 1 ยก 2 ช่ม 2 ยก 2 ช่ม 2 ยก 2

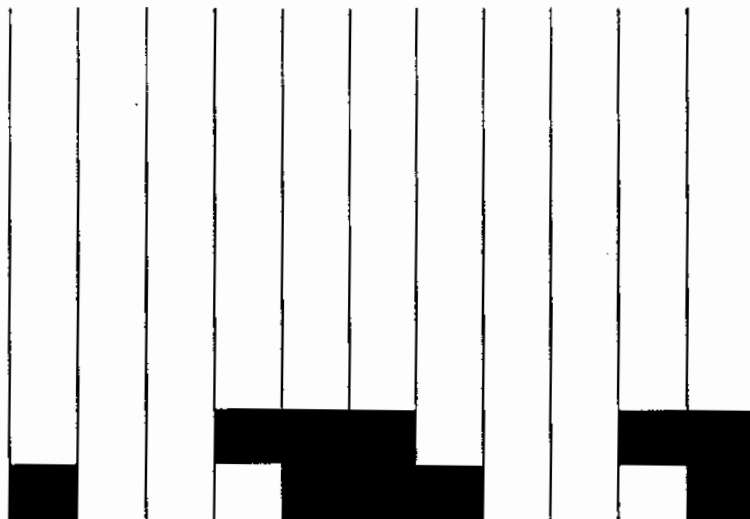

วิธีการสานลายสาม
นำเส้นนอนมาสานลายสามดังนี้

แถวที่ 1 จ่ม 1 ยก 3 ช่ม 3 ยก 3 ช่ม 1

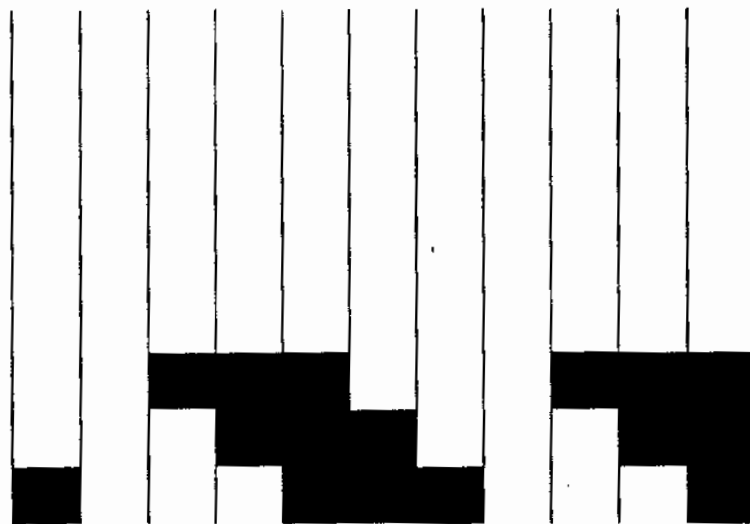

แถวที่ 2 ยก 3 ช่ม 3 ยก 3 ช่ม 2

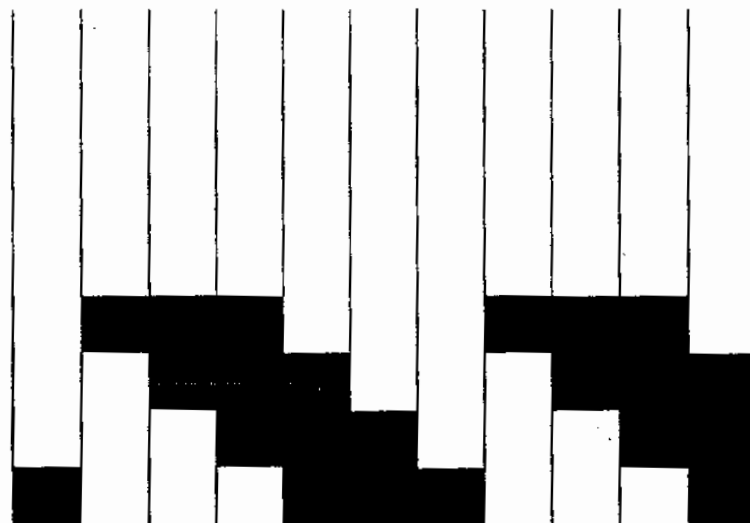

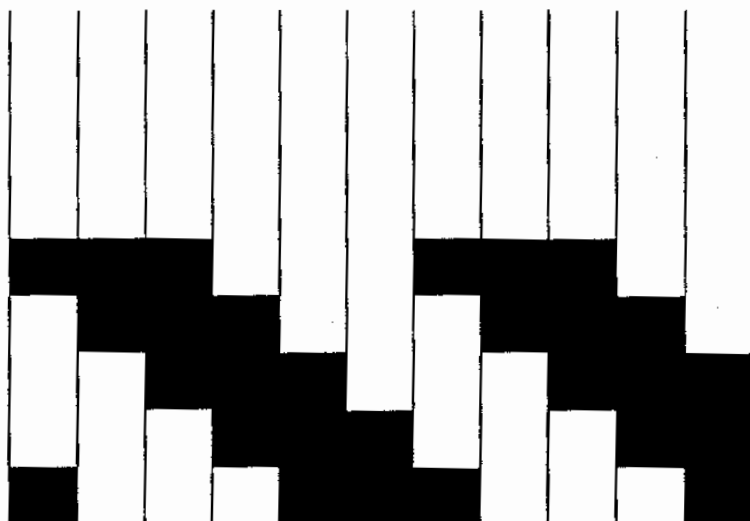
แถวที่ 3 ยก 2 ช่ม 3 ยก 3 ช่ม 3

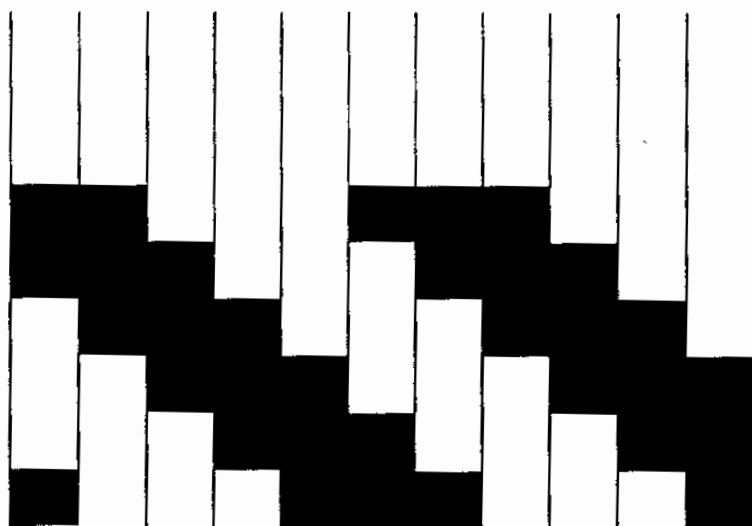
แถวที่ 4 ยก 1 ช่ม 3 ยก 3 ช่ม 3 ยก 1

แถวที่ 5 ข่ม 3 ยก 3 ข่ม 3 ยก 2

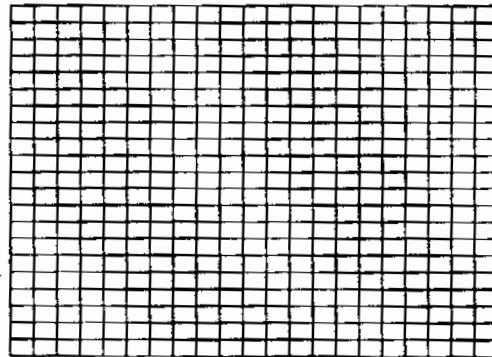
แถวที่ 6 ข่ม 2 ยก 3 ข่ม 3 ยก 3

วิธีการประดิษฐ์ที่รองแก้ว

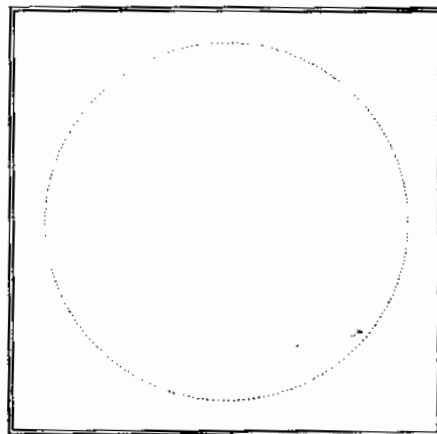
เมื่อนักเรียนสานตาข่ายพื้นฐานได้ประมาณ กว้าง 5 นิ้ว ยาว 5 นิ้ว

1. ใช้สก็อตเทปปิดริมให้แน่น ไม่ให้หลุดจากกันโดยรอบทั้ง 4 ด้าน

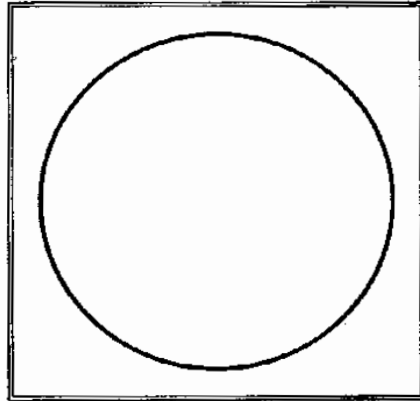

แล้วตัดพลาสติกที่เตรียมไว้วางบนตาข่ายสาน ทั้ง 2 ด้าน

2. เย็บรอบนอกโดยวิธีด้นถอยหลัง จนครบรอบ แล้วตัดส่วนที่เหลือทิ้งโดยเตรียมไว้ 0.5 เซนติเมตร

3. กุ๊นริมโดยรอบ ด้วยผ้าก๊วน

กิจกรรมปฏิบัติ

ให้นักเรียนปฏิบัติหลายพื้นฐาน หลายสอง ประดิษฐ์เป็นที่รองแก้วแบบต่าง ๆ ที่นักเรียน ออกแบบ และสนใจ มา 1 อย่าง กำหนดเวลาประดิษฐ์ 3 คาบ (1 ชั่วโมง) โดยครู เตรียมวัสดุให้นักเรียน

ภาคผนวก 2

แผนการสอนแบบโครงการ ชื่อโครงการ การประดิษฐ์ที่รองแก้ว ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

คำชี้แจง ให้นักเรียนดำเนินการศึกษาชิ้นงานสำเร็จ โดยครูร่วมอภิปรายกับนักเรียนถึงเรื่อง
ลายขีด ลายสอง ลายสาม แล้วให้นักเรียนดำเนินการตามขั้นตอนเป็นรายบุคคล ดังนี้

1. เลือกโครงการ (5 นาที)
2. กำหนดจุดประสงค์ของโครงการ (15 นาที)
3. วางแผนในการดำเนินงาน (25 นาที)
4. ดำเนินการตามแผนหรือปฏิบัติการ (60 นาที)
5. ประเมินผลงาน (15 นาที)

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

นักเรียนสามารถ

1. ออกแบบงานที่ประดิษฐ์ได้อย่างเหมาะสม
2. ใช้และเก็บรักษาเครื่องมือเครื่องใช้ได้อย่างถูกต้อง
3. อธิบายขั้นตอนการประดิษฐ์ที่รองแก้วได้อย่างถูกต้อง
4. บอกถึงวิธีการสาน ลายหนึ่ง ลายสอง ลายสาม ได้ถูกต้อง
5. ประดิษฐ์ตกแต่งที่รองแก้วให้เกิดความสวยงามและปราณีต
6. บอกถึงประโยชน์ของงานสานได้
7. ประเมินผลงานของตนเองและผู้อื่นได้

เนื้อเรื่องงานสาน โดยศึกษาจากใบความรู้

1. ความหมายของงานสาน
2. การเลือกและเก็บรักษาวัสดุ
3. การใช้และเก็บรักษาเครื่องมือ เครื่องใช้
4. การออกแบบและ การสร้างแบบงานสาน

5. การसान ลายขีด ลายสอง ลายสาม
6. ประโยชน์ของงานसान
7. การประเมินผลงาน

วิธีสอนและกิจกรรม โดยแบ่งออก 2 ครั้งการเรียน

ครั้งที่ 1

1. ขั้นนำเสนอ

1.1 ครูให้นักเรียนดูที่ร่องแก้วสำเร็จ แล้วครูร่วมอภิปรายกับนักเรียนเพื่อชักจูงให้นักเรียนเกิดความสนใจ และเห็นคุณค่าของการสานที่ร่องแก้วให้เป็นของใช้ที่มีประโยชน์ได้ เช่น

- งานประดิษฐ์ชิ้นนี้ ใช้ทำอะไรได้บ้าง
- นอกจากกรุปลักษณะเป็นวงกลมแล้ว ที่ร่องแก้วมีรูปแบบใดอีกบ้าง

1.2 ครูแจกใบความรู้ประกอบการเรียน

2. ขั้นกำหนดจุดประสงค์

ครูให้นักเรียนเลือกโครงการ กำหนดจุดประสงค์ของโครงการขึ้นว่าโครงการนี้จะทำรูปแบบใด และสานลายใด โดยครูคอยช่วยเหลือและให้คำแนะนำโดยอาจจะใช้คำถามนำ เช่น

- นักเรียนลองคิดว่าจะประดิษฐ์ที่ร่องแก้วรูปแบบใด
- เราจะสานลายใด ถึงจะสวยงามและคงทน
- ฯลฯ

3. ขั้นวางแผน

ครูให้นักเรียนพิจารณาวางแผนในการดำเนินงานแล้วเสนอแนวทางหรือขั้นตอนต่าง ๆ ที่ตนเองคิดว่าจะดำเนินการเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยครูเป็นผู้คอยช่วยเหลือเช่น

- เรามาช่วยกันคิดว่าจะทำได้อย่างไร
- วิธีใดที่ช่วยให้ที่ร่องแก้วคงทนถาวร
- เวลาที่ใช้ในการทำงานมากน้อยแค่ไหน
- ฯลฯ

4. ขั้นดำเนินการตามแผน

เมื่อได้แผนงานแล้วครูให้นักเรียนลงมือปฏิบัติตามแผนที่ได้กำหนดไว้ โดยครูเป็นผู้ช่วยเหลือ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น

5. ขั้นประเมินผลงาน

5.1 ครูให้นักเรียนแสดงผลงานของตนให้นักเรียนได้วิจารณ์ให้ข้อเสนอแนะผลงานซึ่งกันและกัน และประเมินกระบวนการทำงานของตนเองด้วย เพื่อปรับปรุงแก้ไขการทำงานในครั้งต่อไปให้ดียิ่งขึ้น เช่น

- โครงการสำเร็จตามจุดประสงค์หรือไม่
- ในการทำงานมีปัญหา อุปสรรคอะไร มีทางแก้ไขอย่างไร
- ผลงานที่ได้เป็นอย่างไร มีคุณภาพดีหรือไม่

5.2 ครูให้ข้อมูลย้อนกลับแก่นักเรียนด้วยวิธีต่าง ๆ

ครั้งที่ 2

5.3 วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

5.4 วัดเจตคติที่มีต่อวิชากลุ่มการทำงาน และพื้นฐานอาชีพเรื่องงานสาน

สื่อการเรียน

1. วัสดุและเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ
2. ตัวอย่างที่รองแก้วที่สำเร็จ

การประเมินผล

1. การตรวจการปฏิบัติงาน

- 1.1 ความคิดริเริ่มในการออกแบบ
- 1.2 การใช้เครื่องมือ เครื่องใช้ ถูกต้อง
- 1.3 การปฏิบัติงานด้านความตั้งใจ เสร็จทันเวลา
- 1.4 การปฏิบัติงานถูกต้องตามขั้นตอน
- 1.5 การใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างประหยัด

2. การตรวจผลงาน

- 2.1 ความคงทน
- 2.2 ความเรียบร้อย สวยงาม
- 2.3 ความคิดสร้างสรรค์ ในการออกแบบ

ใบความรู้

วิชากลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ งานประดิษฐ์และงานช่าง เรื่องงานสาน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

นักเรียนสามารถ

1. ออกแบบงานที่ประดิษฐ์ได้อย่างเหมาะสม
2. ใช้และเก็บรักษาเครื่องมือเครื่องใช้ได้อย่างถูกต้อง
3. อธิบายขั้นตอนการประดิษฐ์ที่รองแก้วได้อย่างถูกต้อง
4. บอกถึงวิธีการสานลายหนึ่ง ลายสอง ลายสาม ได้ถูกต้อง
5. ประดิษฐ์ตกแต่งที่รองแก้วให้เกิดความสวยงามและประณีต
6. บอกถึงประโยชน์ของงานสานได้
7. ประเมินผลงานของตนเองและผู้อื่นได้

เนื้อหาเรื่องงานสาน

1. ความหมายของงานสาน
2. การเลือกและเก็บรักษาวัสดุ
3. การใช้และเก็บรักษาเครื่องมือ เครื่องใช้
4. การออกแบบและการสร้างแบบงานสาน
5. การสานลายขัด ลายสอง ลายสาม
6. ประโยชน์ของงานสาน
7. การประเมินผลงาน

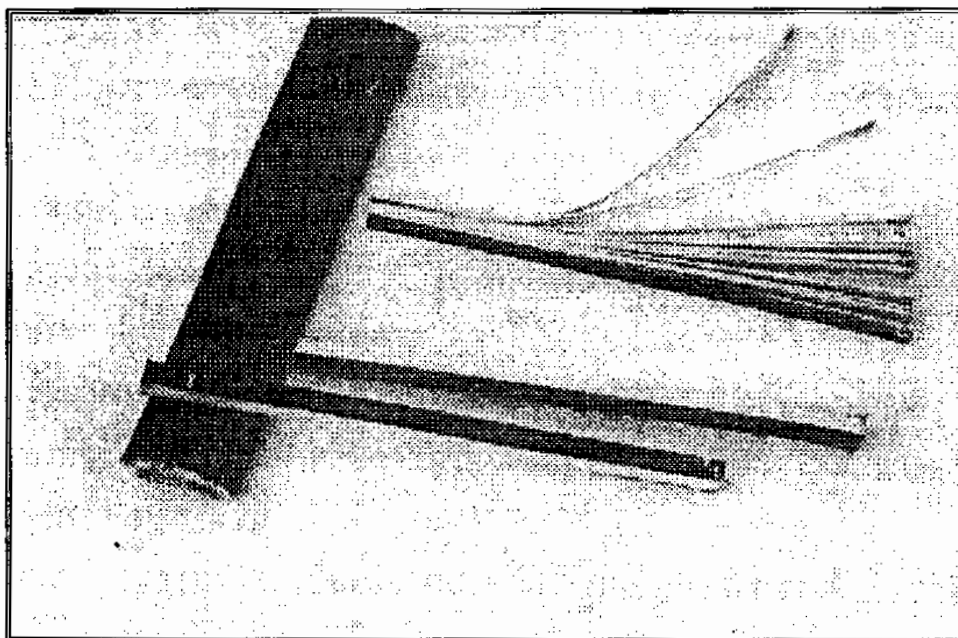

ความหมาย การจัก การสาน และการถัก

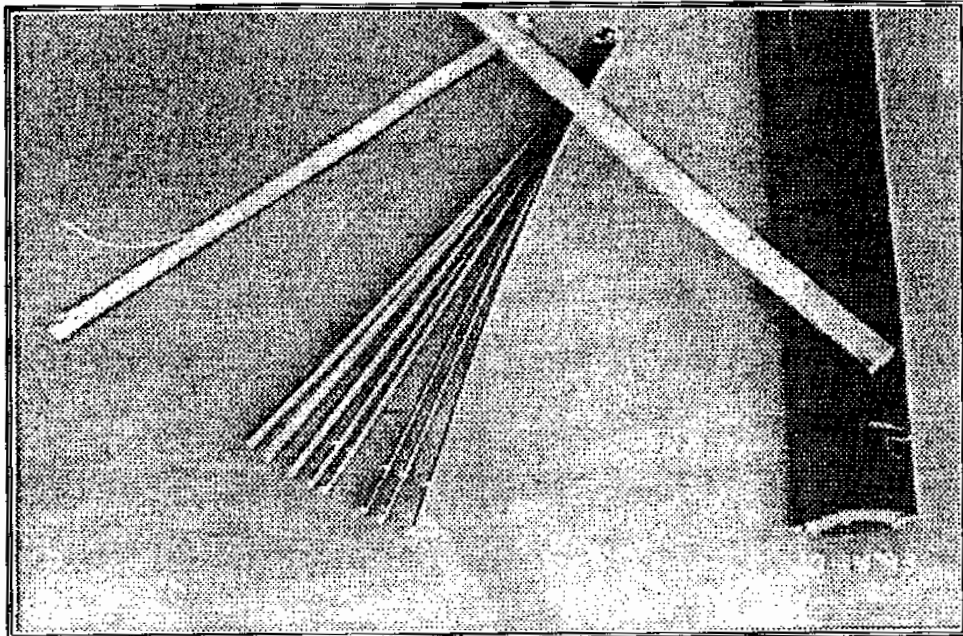
การจัก คือการนำวัสดุทำเป็นเส้นหรือเป็นริ้ว เพื่อความสะดวกในการสานการจักถือได้ว่าเป็นขั้นตอนของการเตรียมวัสดุ ในการทำเครื่องจักสานขั้นแรก ซึ่งลักษณะของการจักโดยทั่วไปขึ้นอยู่กับลักษณะของวัสดุแต่ละชนิด ซึ่งวัสดุที่นำมาจักให้เป็นเส้น เป็นริ้วนั้น เช่น ไม้ไผ่ หวาย มักเรียกว่า ตอก

การจัดตอกไม้ไผ่ทั่วไปจะแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การจักตอกตามแนวไม้ไผ่ โดยมีผิวไม้เป็นส่วนแบน เรียกว่า ตอกพื้น

2. การจัดโดยมีผิวไม้เป็นส่วนดอก เรียกว่า ดอกตะแคง

การจัดดอกเป็นงานขั้นแรกที่สำคัญในการทำเครื่องจักสาน และเป็นขั้นตอนที่สำคัญมาก

การสาน คือการนำวัสดุมาขัดกันให้เป็นรูปร่างต่าง ๆ โดยการ "ชก" "ข่ม" สลับกันไป ตามลายลักษณะที่ต้องการการสานเป็นขั้นตอนที่สำคัญของการทำเครื่องจักสานถัดจากการจักซึ่งเป็นการเตรียมวัสดุการสานนั้นถือได้ว่าเป็นกระบวนการทางความคิดสร้างสรรค์ของ มนุษย์ ที่นำ วัสดุธรรมชาติมาทำประโยชน์ โดยใช้ความคิดและฝีมือเป็นหลัก

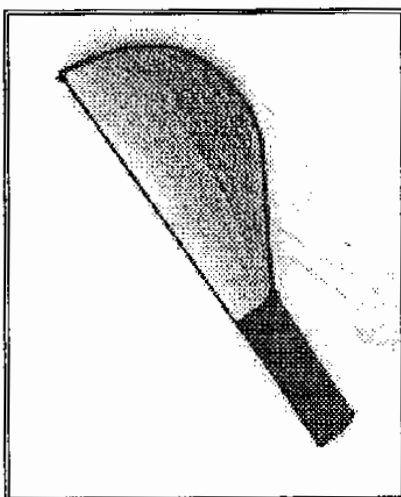
การสานจำเป็นต้องเลือกวัสดุที่มีลักษณะเป็นเส้น มีความเหนียว อ่อนตัวได้ดี เช่น เส้นพลาสติก เส้นหนัง ไบลาน ไบมะพร้าว จูด กก ผักตบชวา เป็นต้น สำหรับใบพืชแห้งกรอบ ไม่ควรนำมาสานเพราะจะหักเสียหายได้ง่าย ควรใช้ผ้าชุบน้ำหมาด ๆ คลุมทิ้งไว้ เพื่อให้ใบพืชขึ้นอ่อนตัวได้ดีก่อนนำมาสาน เส้นวัสดุที่ใช้สานเรียกว่า "เส้นดอก" เส้นดอกแต่ละเส้น ควรมีขนาดและความยาวเท่ากันเพื่อความสะดวกในการสาน และได้ผลงานที่สวยงาม บางครั้งเส้นดอกทำจากไม้ไผ่เราเรียกว่า "ดอกไม้ไผ่"

การดัก คือ การนำวัสดุเป็นเส้นอ่อน ๆ มีความยาวสมควรเพื่อใช้ดักยึดโครงสร้างภายนอกให้ติดกับผนังของเครื่องจักสานซึ่งเป็นกระบวนการประกอบที่ช่วยให้การทำเครื่องจักสาน

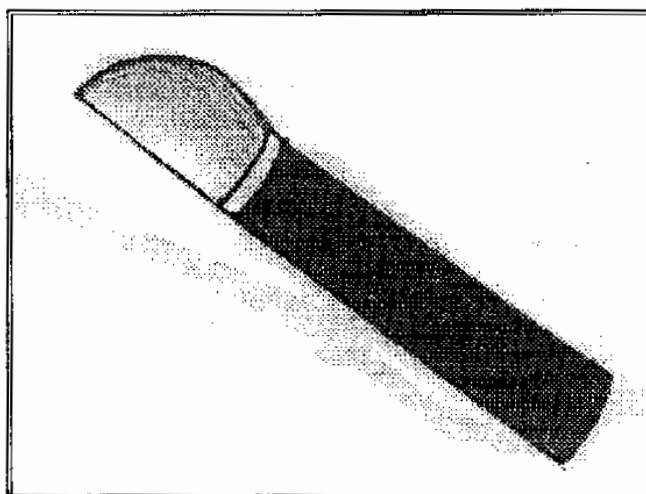
สมบูรณ์ เช่น การถักขอบของภาชนะจักสานไม้ไผ่ การถักหูภาชนะ หรือการถักโครงการต่าง ๆ ของภาชนะ การถักแบบนี้บางครั้งเรียกว่า "การผูกก็ได้"

เครื่องมือที่ใช้ในการทำจักสาน มี 3 ชนิด คือ

1. มีด เป็นเครื่องมือสำหรับแปรรูปวัสดุธรรมชาติเป็นวัสดุสำหรับจักสาน
  - 1.1 มีดสำหรับใช้ฟันหรือผ่าไม้ไผ่ มีดชนิดนี้จะใช้ในการทำเครื่องจักสานขั้นตอนแรก คือ เริ่มตัดไม้ไผ่ หรือหว่ายมาจากป่า

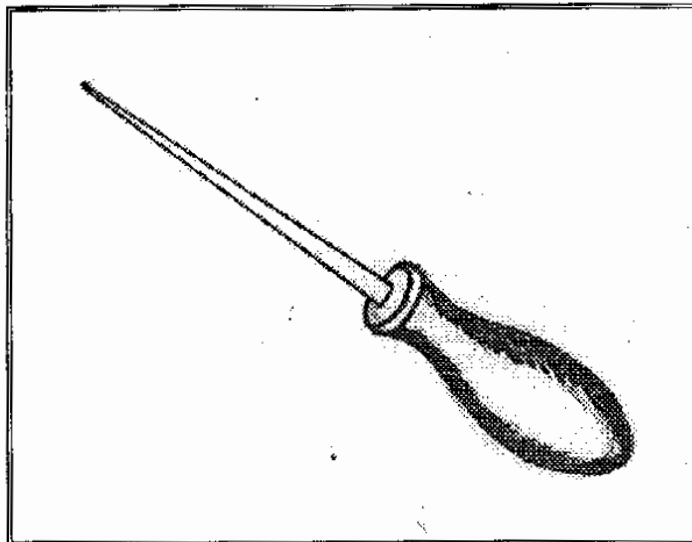

1.2 มีดตอก มีดชนิดนี้มีประโยชน์ใช้สอยตามชื่อเรียก คือ เป็นมีดสำหรับใช้จักตอก มีรูปลักษณะเรียวแหลม ปลายและด้ามงอน ส่วนมากตัวมีดจะสั้นกว่าด้าม

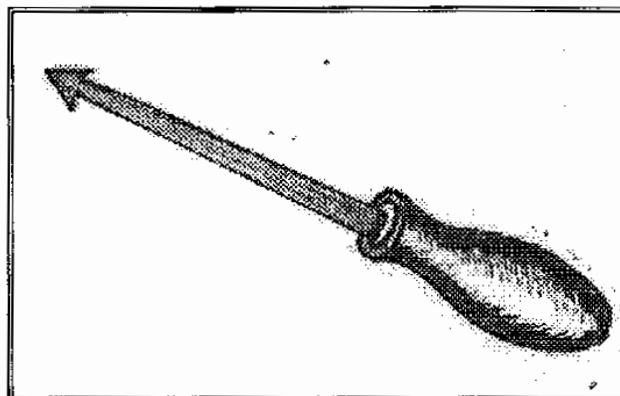

2. เหล็กหมาด เป็นเหล็กปลายแหลมสำหรับใช้เจาะ ้งัด และ มืออยู่ 2 ชนิด คือ

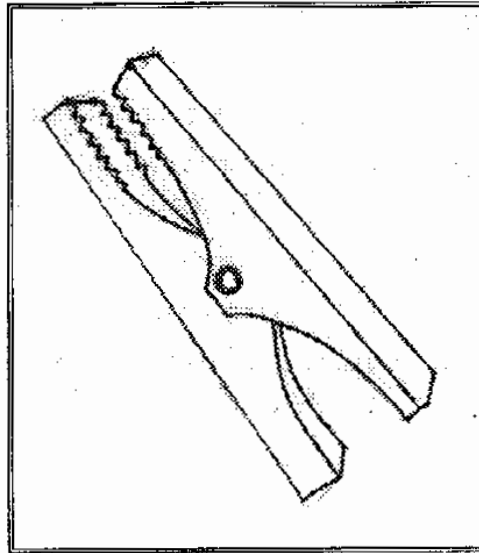
2.1 เหล็กหมาดปลายแหลม ใช้สำหรับ ไซ และ เป็นเหล็กปลายแหลมคล้าย เข็ม ยาวประมาณ 3 นิ้ว มีด้ามกลมทำด้วยไม้ ใช้สำหรับร้อยหวายในการดักขอบหรือผูกโครงสร้าง ของเครื่องจักสาน

2.2 เหล็กหมาดปลายแบนหรือปลายหอกเป็นเหล็กแหลมปลายแบนคล้ายปลายลูกศร หรือใบหอก มีด้ามกลม ยาวประมาณ 4 - 5 นิ้ว เหล็กหมาดนี้ใช้สำหรับเจาะขอบไม้ไผ่หรือ หวาย หรือวัสดุอื่น ๆ ที่ใช้เป็นส่วนประกอบของเครื่องจักสาน เหล็กหมาดชนิดนี้จะใช้เจาะโดย ใช้นิ้วมือป้อนด้ามให้ปลายเหล็กหมุน เจาะลงไปในวัสดุ

3. คีมไม้ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่มีลักษณะคล้ายคีมทั่วไป คือ มีส่วนปากสำหรับหนีบ มีด้ามจับ คีมนี้มักทำด้วยไม้เนื้อแข็งและเหนียว คีมชนิดนี้จะใช้หนีบขอบปากของเครื่องจักสาน เวลา ผูกขอบ หรือเข้าขอบ

เครื่องมือเครื่องใช้ทั้ง 3 ชนิดนี้ เป็นเครื่องมือที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง สำหรับการทำเครื่องจักสาน โดยเฉพาะเครื่องจักสานไม้ไผ่ และหวาย จะขาดเสียไม่ได้

ลักษณะของการสร้างทวกลาย แบ่งออกเป็นแบบต่าง ๆ ดังนี้

1. ลายขัด
2. ลายทแยง
3. ลายขด
4. ลายอิสระ

ในที่นี้จะเรียนเฉพาะลายขัด เพราะเป็นลายขั้นพื้นฐาน

ลายขัด

ถือได้ว่าเป็นลายพื้นฐานของงานจักสาน ลักษณะของลายขัด เป็นการสร้างแรงยึดระหว่างกันของดอก หรือวัสดุอื่น ๆ ด้วยการขัดเป็นมุมฉากระหว่างแนวตั้งหรือเส้นตั้งกับแนวนอนหรือเส้นนอน อาจจะขัดกันให้เกิดช่องว่างระหว่างเส้นดอก เป็นตาสี่เหลี่ยม เล็กใหญ่ อย่งไรก็ได้

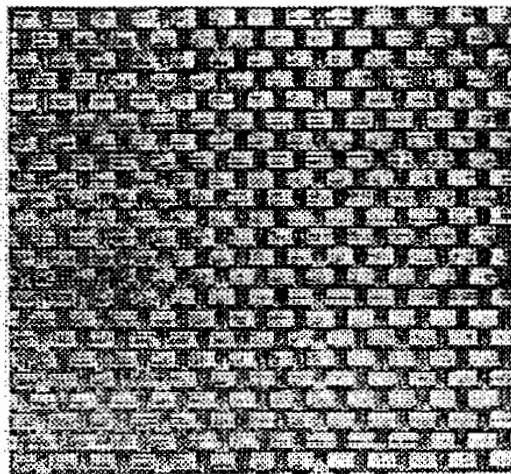
ลายมัดได้วิวัฒนาการขัดกันระหว่างเส้นดกแนวตั้งและแนวนอนอย่างละเส้นมาเป็นการใช้เส้นดกแนวละหลาย ๆ เส้นขัดสลับกันทำให้เกิดลายใหม่ ๆ ขึ้น หรืออาจจะสอดทแยงเข้าไประหว่างเส้นตั้งและเส้นนอนก็ได้ลายใหม่เช่นกันหรือจะได้ลายขัดกันในลักษณะแนวทแยงมีช่องว่างเป็นรูปข้าวหลามตัดก็ได้ หรืออาจเพิ่มเส้นดกด้วยการยก และข่ม สลับกันไปเช่น ลายสอง และลายสาม จะทำให้ได้ลายขัดที่ละเอียดยิ่งขึ้นและมีลวดลายที่ปรากฏบนผิวแปลกออกไปด้วย ถ้าพิจารณาแล้วจะเห็นว่า "ลายมัด" เป็นแม่แบบของลายสานทั้งปวง ซึ่งมีอยู่ในงานจักสานของชนิดต่าง ๆ ทั่วไป และเป็นลายที่วิวัฒนาการขึ้นมาเป็นลายต่าง ๆ ตามความต้องการด้านประโยชน์ใช้สอยได้มากมายตั้งแต่ลายขัดธรรมดา ด้วยการยกเส้นหนึ่งสอดขัดเข้าไปเส้นหนึ่งมาจนถึงยกสองเส้น ข่มสองเส้น ซึ่งเรียกว่า ลายสอง ยกสามเส้น ข่มสามเส้น เรียกว่า ลายสาม เรื่อยไปจนถึงการสานแบบยกดอกเป็นลวดลายต่าง ๆ

ลายมัดที่วิวัฒนาการไปมากของไทย คือ "ลายผีบ้า" หรือ "ลายกระดิ่งผีบ้า" เป็นลายที่มีสานกันเกือบทุกภาค และมักเรียกตรงกันว่า "ลายบ้า" หรือ "ลายผีบ้า" ซึ่งเป็นเพราะลายที่สานยากนั่นเอง

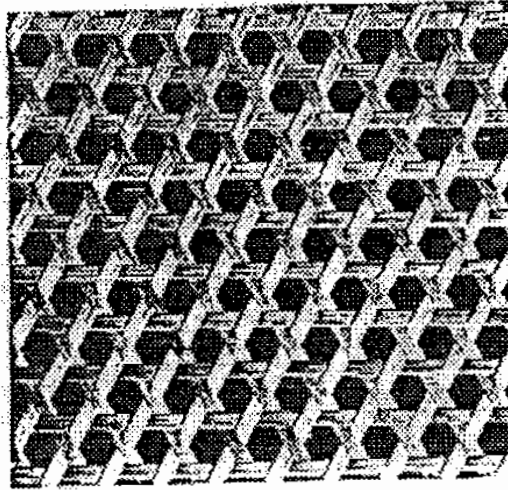
ลายมัดที่เรียกว่า "ลายหนึ่ง" เป็นลายที่ใช้ประโยชน์ได้มาก เพราะสามารถสานให้เกิดตาถี่ ตาห่างอย่างไรก็ได้ ตั้งแต่สานเป็นตาห่าง สำหรับทำรั้วบ้าน ฝาบ้าน ฝาไก่ ไปจนถึงสานติดกันเป็นตาถี่ ๆ ใช้เป็นภาชนะต่าง ๆ เช่น ตะข่อง ตะกร้า กระบุง ส่วนลายที่ละเอียดขึ้นไปอีก เช่น ลายสอง ลายสาม ซึ่งเป็นลายที่ต้องการความสวยงาม จึงมักใช้สานสิ่งที่ต้องการความสวยงามของลวดลาย เช่น ทำลายเสื้อ ฝาบ้าน เป็นต้น

ลักษณะของการสาน โดยทั่วไปจำแนกได้ดังนี้

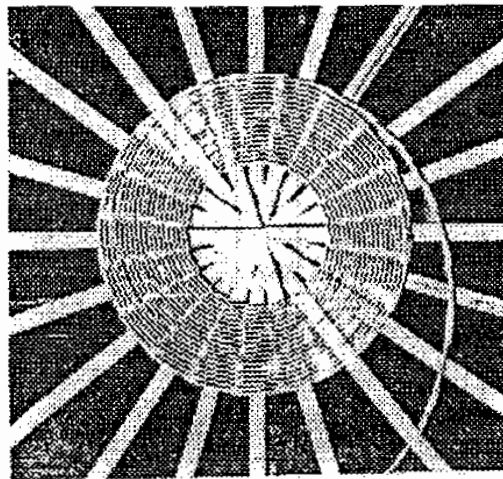
1. การสานด้วยวิธีการสอดขัดกัน

2. การสานด้วยการสอดขัดกันด้วยเส้นทแยง

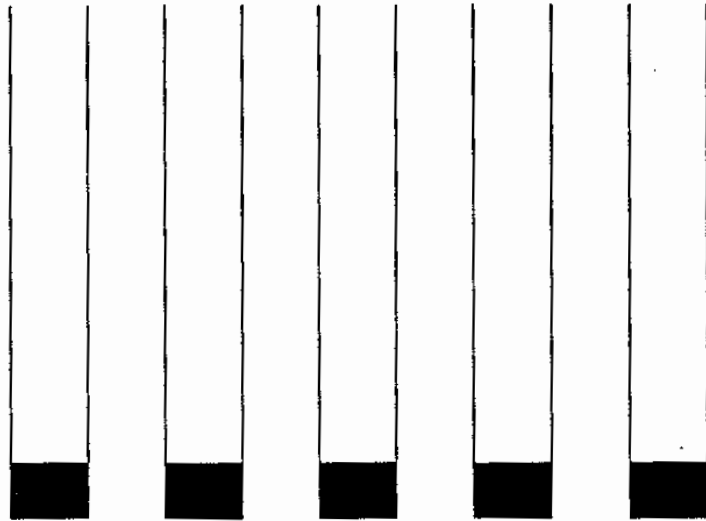
3. การสานด้วยวิธีขัดเป็นวง

จากลักษณะของการสานประเภทใหญ่ ๆ ทั้ง 3 ชนิดนี้เป็นวิวัฒนาการของการสานลวดลายเพื่อให้เกิดประโยชน์เหมาะสมกับชนิดและรูปทรง

วิธีการสานลายขัดหรือลายหนึ่ง
นำเส้นนอน มาสานลายหนึ่ง ดังนี้

แถวที่ 1 ช่ม 1 ยก 1 ช่ม 1 ยก 1 ช่ม 1 ยก 1 ช่ม 1 ยก 1

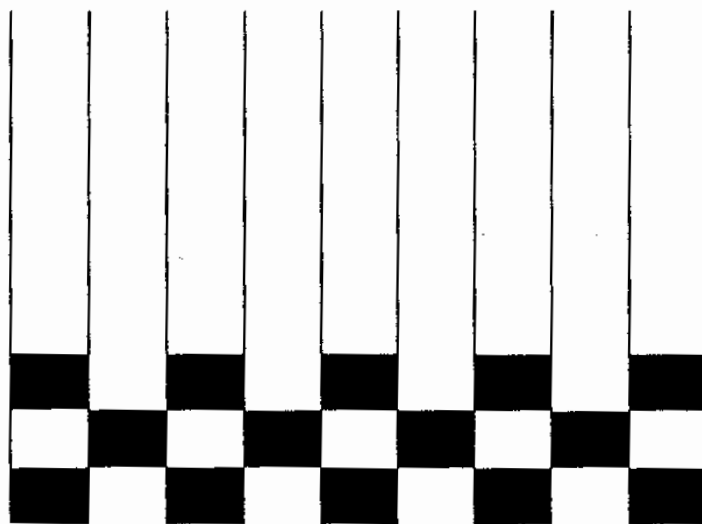

แถวที่ 2 ยก 1 ช่ม 1 ยก 1 ช่ม 1 ยก 1 ช่ม 1 ยก 1 ช่ม 1

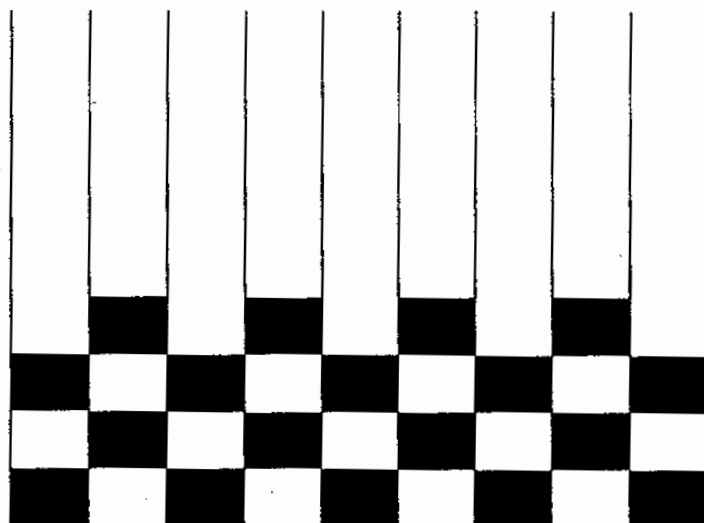

แถวที่ 3   ช่ม 1   ยก 1   ช่ม 1   ยก 1   ช่ม 1   ยก 1   ช่ม 1   ยก 1

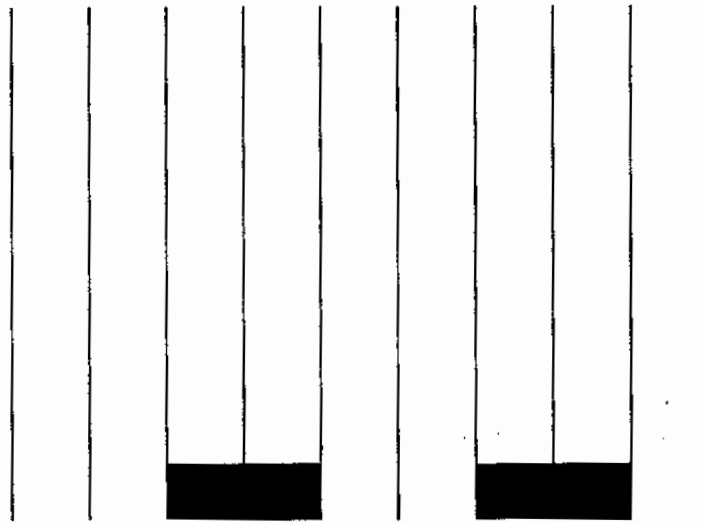

แถวที่ 4   ยก 1   ช่ม 1   ยก 1   ช่ม 1   ยก 1   ช่ม 1   ยก 1   ช่ม 1

วิธีการสานลายสอง
นำเส้นนอนมาสานลายสองดังนี้

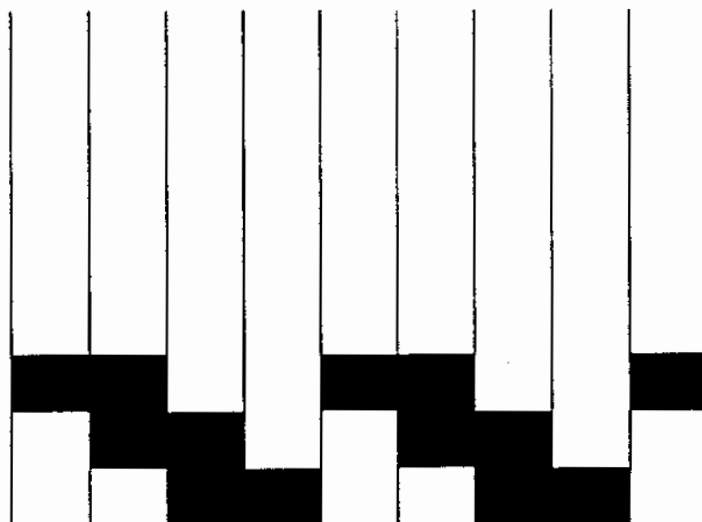
แถวที่ 1 ยก 2 ช่ม 2 ยก 2 ช่ม 2 ยก 2 ช่ม 2 ยก 2 ช่ม 1

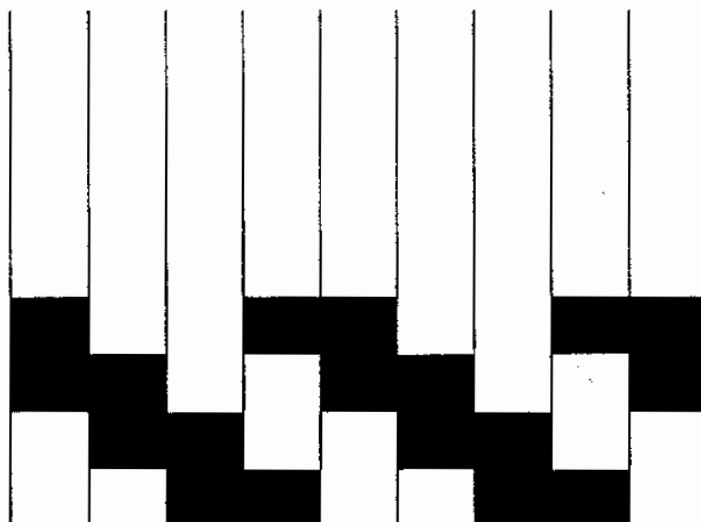
แถวที่ 2 ยก 1 ช่ม 2 ยก 2 ช่ม 2 ยก 2 ช่ม 2

แถวที่ 3 ช่ม 2 ยก 2 ช่ม 2 ยก 2 ช่ม 2 ยก 1

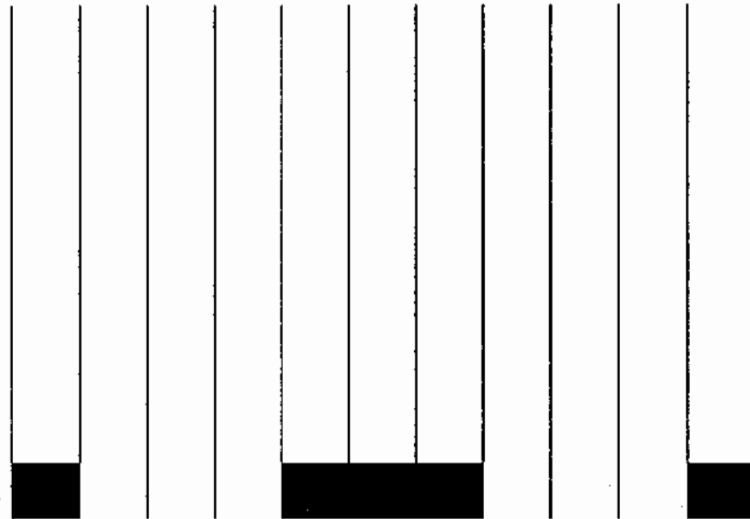

แถวที่ 4 ช่ม 1 ยก 2 ช่ม 2 ยก 2 ช่ม 2 ยก 2

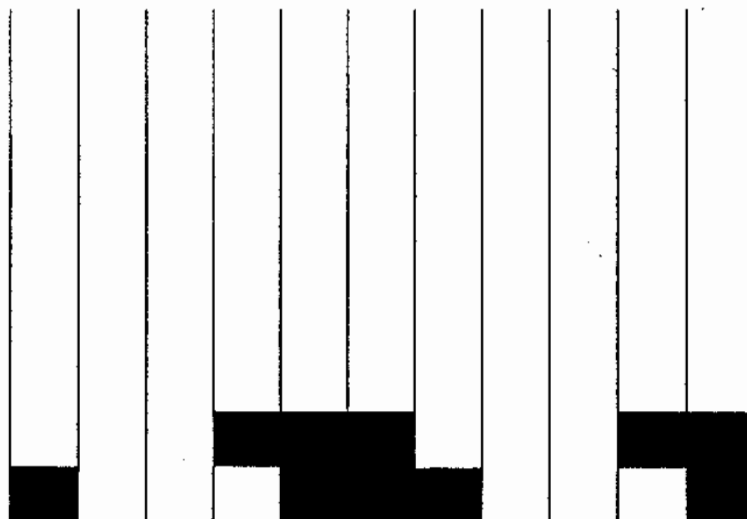

วิธีการสานลายสาม
นำเส้นนอนมาสานลายสามดังนี้

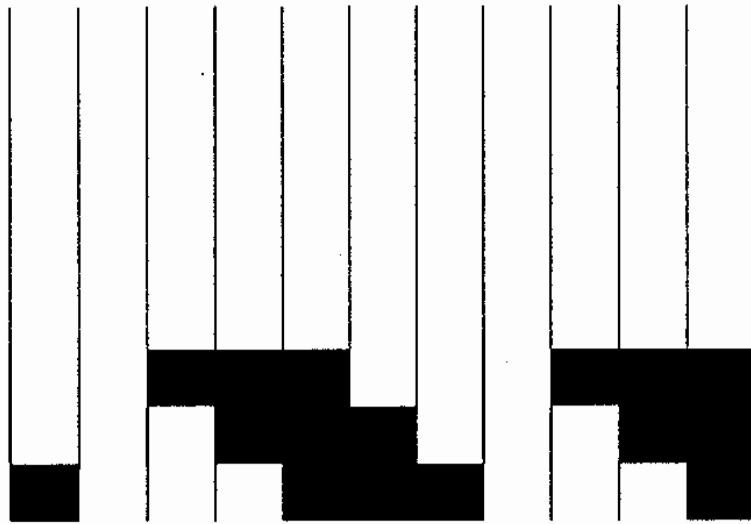
แถวที่ 1 ช่ม 1 ยก 3 ช่ม 3 ยก 3 ช่ม 1

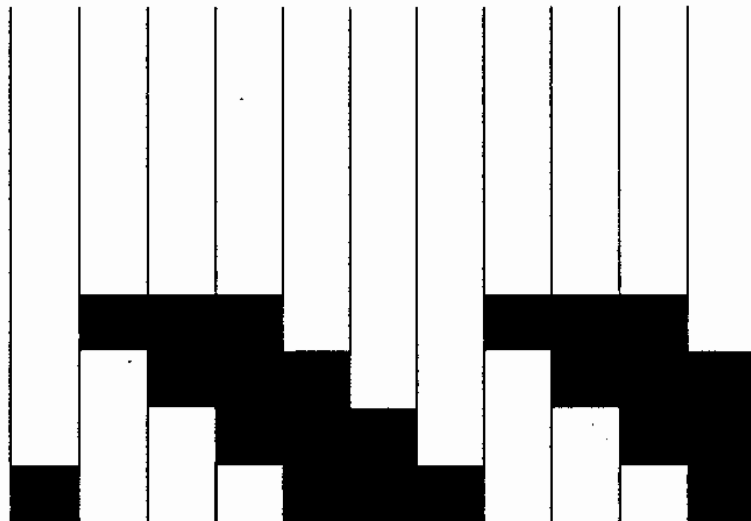
แถวที่ 2 ยก 3 ช่ม 3 ยก 3 ช่ม 2

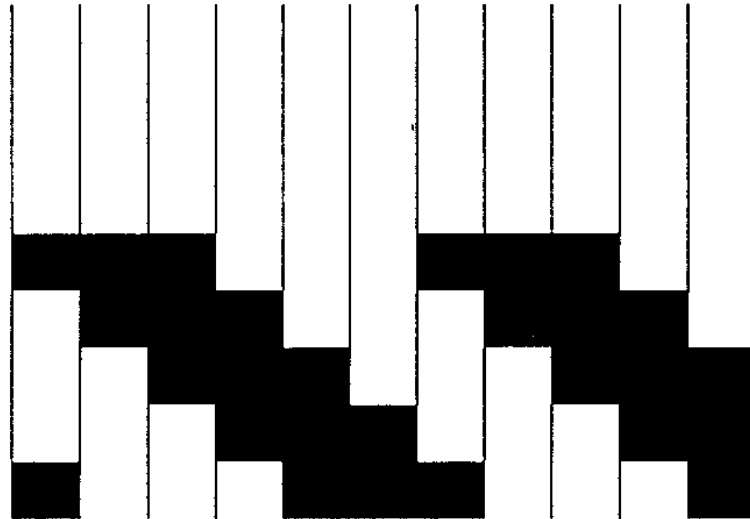
แถวที่ 3 ยก 2 ช่ม 3 ยก 3 ช่ม 3

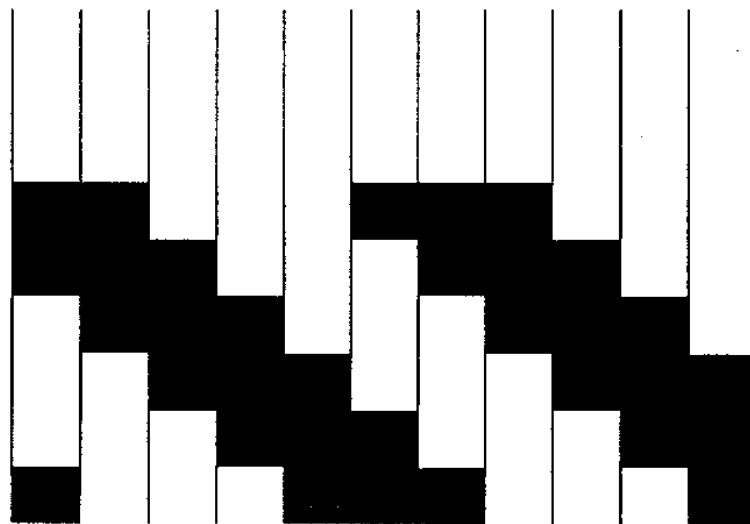
แถวที่ 4 ยก 1 ช่ม 3 ยก 3 ช่ม 3 ยก 1

ແດງທີ່ 5   ບ່ຳ 5   ຫ 3   ບ່ຳ 3   ຫ 2

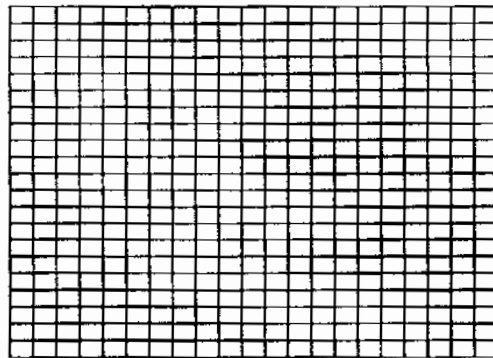
ແດງທີ່ 6   ບ່ຳ 2   ຫ 3   ບ່ຳ 3   ຫ 3

วิธีการประดิษฐ์ที่รองแก้ว

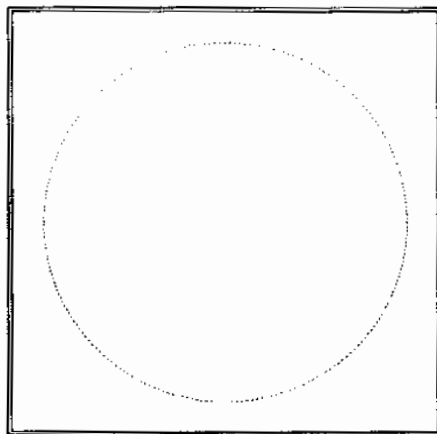
เมื่อนักเรียนสานลายพื้นฐานได้ประมาณ กว้าง 5 นิ้ว ยาว 5 นิ้ว

1. ใช้สก๊อตเทปปิดริมให้แน่น ไม่ให้หลุดจากกันโดยรอบทั้ง 4 ด้าน

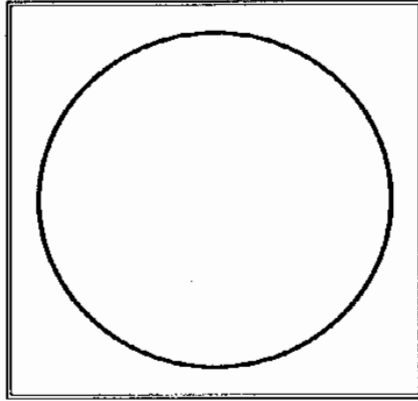

แล้วตัดพลาสติกที่เตรียมไว้วางบนลายสาน ทั้ง 2 ด้าน

2. เย็บรอบนอกโดยวิธีด้นถอยหลัง จนครบรอบ แล้วตัดส่วนที่เหลือทิ้งโดยเส้นริมไว้ 0.5 เซนติเมตร

3. กุ๊นริมโคจรอบ ด้วยผ้าก๊วย

กิจกรรมปฏิบัติ

ให้นักเรียนปฏิบัติหลายพื้นฐาน หลายสอง ประดิษฐ์เป็นที่รองแก้วแบบต่าง ๆ ที่นักเรียน ออกแบบ และสนใจ มา 1 อย่าง กำหนดเวลาประดิษฐ์ 3 คาบ (1 ชั่วโมง) โดยครู เตรียมวัสดุให้นักเรียน

ภาคผนวก 3

แผนการสอนบรรยายประกอบสาธิต เรื่อง การประดิษฐ์ที่รองแก้ว   ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

นักเรียนสามารถ

1. ออกแบบงานที่ประดิษฐ์ได้อย่างเหมาะสม
2. ใช้และเก็บรักษาเครื่องเครื่องใช้ได้อย่างถูกต้อง
3. อธิบายขั้นตอนการประดิษฐ์ที่รองแก้วได้อย่างถูกต้อง
4. บอกถึงวิธีการสานลายหนึ่ง ลายสอง ลายสาม ได้ถูกต้อง
5. ประดิษฐ์ตกแต่งที่รองแก้วให้เกิดความสวยงามและประณีต
6. บอกถึงประโยชน์ของงานสานได้
7. ประเมินผลงานของตนและผู้อื่นได้

เนื้อเรื่องงานสาน โดยศึกษาจากใบความรู้

1. ความหมายของงานสาน
2. การเลือกและเก็บรักษาวัสดุ
3. การใช้และเก็บรักษาเครื่องมือเครื่องใช้
4. การออกแบบและการสร้างแบบงานสาน
5. การสานลายขัด ลายสอง ลายสาม
6. ประโยชน์ของงานสาน
7. การประเมินผลงาน

วิธีสอนและกิจกรรม

1. ขั้นเตรียมการ

ครูให้นักเรียนดูที่รองแก้วสำเร็จ ที่เตรียมไว้ทั้ง 3 ลายและให้นักเรียนเตรียมวัสดุและอุปกรณ์ตามที่สั่งไว้ พร้อมทั้งแจกใบความรู้

2. ขั้นสาธิต

ครูให้นักเรียนดูวิธีการสาธิตพร้อมบรรยายประกอบด้วย เป็นขั้นตอน

3. ขั้นสรุปและวัดผล

ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปว่างานประดิษฐ์ชิ้นที่สวยงาม เรียบร้อยแบบใด และนอกจากประดิษฐ์เป็นที่รองแก้วแล้ว ยังสามารถประดิษฐ์อะไรได้อีกบ้าง ให้นักเรียนช่วยกันตอบ

4. ขั้นต่อไปให้นักเรียนลงมือปฏิบัติเอง โดยครูเดินดูกระบวนการประดิษฐ์ของนักเรียน ว่าถูกหรือไม่ ใครมีอะไรสงสัยสามารถถามได้

ใบความรู้

วิชากลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ งานประดิษฐ์และงานช่าง เรื่องงานสาน   ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

นักเรียนสามารถ

1. ออกแบบงานที่ประดิษฐ์ได้อย่างเหมาะสม
2. ใช้และเก็บรักษาเครื่องมือเครื่องใช้ได้อย่างถูกต้อง
3. อธิบายขั้นตอนการประดิษฐ์ที่รองแก้วได้อย่างถูกต้อง
4. บอกถึงวิธีการสานลายหนึ่ง ลายสอง ลายสาม ได้ถูกต้อง
5. ประดิษฐ์ตกแต่งที่รองแก้วให้เกิดความสวยงามและประณีต
6. บอกถึงประโยชน์ของงานสานได้
7. ประเมินผลงานของคนและผู้อื่นได้

เนื้อหาเรื่องงานสาน

1. ความหมายของงานสาน
2. การเลือกและเก็บรักษาวัสดุ
3. การใช้และเก็บรักษาเครื่องมือ เครื่องใช้
4. การออกแบบและการสร้างแบบงานสาน
5. การสานลายขัด ลายสอง ลายสาม
6. ประโยชน์ของงานสาน
7. การประเมินผลงาน

ความหมาย การจัก การสาน และการถัก

การจัก คือการนำวัสดุทำเป็นเส้นหรือเป็นริ้ว เพื่อความสะดวกในการสานการจักถือได้ว่าเป็นขั้นตอนของการเตรียมวัสดุ ในการทำเครื่องจักสานขั้นแรก ซึ่งลักษณะของการจักโดยทั่วไปขึ้นอยู่กับลักษณะของวัสดุแต่ละชนิด ซึ่งวัสดุที่นำมาจักให้เป็นเส้น เป็นริ้วนั้น เช่น ไม้ไผ่ หวาย มักเรียกว่า ดอก

การจัดดอกไม้ไผ่ทั่วไปจะแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การจักดอกตามแนวไม้ไผ่ โดยมีผิวไม้เป็นส่วนแบน เรียกว่า ดอกพื้น

